

складом (навіть чи при цьому переслідувалась саме така мета). Застосування цього критерію також породжує сутнісну суперечність з огляду на те, що заперечення згідно ч. 1 ст. 111-1 КК мають тільки публічний характер: виходить, що публічне заперечення, вчинене громадянином України (ч. 1 ст. 111-1) карається менш суворо, ніж вчинене ним непублічне заперечення (ст. 436-2).

Порівняння ч. 1 ст. 111-1 і ч. 1 ст. 436-2 КК дозволяє зробити такі висновки про співвідношення між відповідними складами заперечень:

1) виключно ст. 436-2 КК охоплюється вчинення: а) іноземцем чи особою без громадянства публічного або непублічного заперечення агресії/окупації Російською Федерацією; б) громадянином України непублічного заперечення агресії/окупації Російською Федерацією;

2) виключно ч. 1 ст. 111-1 КК охоплюється вчинення громадянином України публічного заперечення агресії/окупації іншою державою (зокрема, агресії Республікою Білорусь);

3) конкурують між собою ч. 1 ст. 111-1 і ст. 436-2 КК у разі вчинення громадянином України публічного заперечення агресії/окупації Російською Федерацією. Конкуренція має вирішуватися на користь ч. 1 ст. 111-1 КК, як спеціальної за ознакою суб'єкта та такої, що передбачає менш суворо відповідальність;

4) не може бути застосована жодна з аналізованих норм у разі вчинення: а) громадянином України непублічного заперечення агресії/окупації іншою державою (зокрема, агресії Республікою Білорусь); б) іноземцем чи особою без громадянства публічного або непублічного заперечення агресії/окупації іншою державою (зокрема, агресії Республікою Білорусь).

Савченко Андрій Володимирович,

заступник керівника відділу Головного
слідчого управління Державного бюро
розслідувань, доктор юридичних наук,
професор

ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з розпочатою 24.02.2022 збройною агресією російської федерації проти України, введенням і подальшим продовженням на території нашої держави воєнного стану в діяльності правоохоронних органів виникли непоодинокі складнощі щодо притягнення певної категорії осіб до кримінальної відповідальності та здійснення кримінального провадження за таких умов. Завдяки своєчасному

прийняттю національним законодавцем пакету вкрай необхідних нормативно-правових актів у правоохоронців з'явилися правові підстави для реалізації важливих завдань кримінального провадження в умовах воєнного стану. Провідна роль при цьому належить Державному бюро розслідувань (далі – ДБР), про досвід діяльності якого варто зазначити докладніше.

Так, з кінця лютого поточного року у ДБР започатковано практику створення алгоритмів (механізмів) реалізації ухвалених законів та підзаконних нормативно-правових актів з огляду на специфіку слідчої діяльності (наприклад, всебічно вивчено та розроблено механізм застосування законів України від 03.03.2022 № 2111-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», від 15.03.2022 № 2137-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам», від 24.03.2022 № 2158-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування питань, пов'язаних із військовополоненими в особливий період» та деяких інших).

Поряд із цим у практичних підрозділах ДБР розроблені та застосовуються алгоритми щодо: дій після затримання підозрілої особи, яка може бути причетною до діяльності диверсійно-розвідувальних груп; забезпечення процесуальної форми при проведенні слідчих (розшукових) дій у житлі чи іншому володінні народного депутата України у невідкладних випадках; забезпечення процесуальної форми при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій; забезпечення примусового вилучення в Україні об'єктів права власності російської федерації та її резидентів за участі слідчих ДБР; встановлення легітимності володіння зброєю та бойовими припасами у разі їх виявлення у процесі огляду або обшуку тощо.

В умовах воєнного стану ДБР на належному рівні здійснює організацію та методичне забезпечення досудового розслідування у кримінальних провадженнях, забезпечує моніторинг чинного законодавства України, аналізує проекти нормативно-правових актів, збирає та вивчає статистичну інформацію з питань досудового розслідування, готує відповідні листи-орієнтування, опановує актуальну судову практику Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду та рішення Європейського суду з прав людини, активізує зусилля щодо налагодження ефективної взаємодії керівників

органів досудового розслідування та слідчих ДБР з процесуальними керівниками тощо.

Зокрема, для керівників органів досудового розслідування та слідчих у Головному слідчому управлінні ДБР розроблено Пам'ятку щодо особливостей застосування кримінальних процесуальних норм під час досудового розслідування в умовах воєнного стану, що дозволяє комплексно та системно зрозуміти специфічні риси норм Закону України від 14.04.2022 № 2201–ІХ «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [1].

Натепер найбільш актуальним завданням для ДБР є здійснення досудового розслідування злочинів проти основ національної безпеки, кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби, а також проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Наприклад, щодо досудового розслідування у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, передбачені статтями 111–111-2 Кримінального кодексу України (далі – КК України), що були розпочаті з 24.02.2022 (станом на 23.05.2022), варто зазначити про таке: у цей період слідчими ДБР зареєстровано 436 кримінальних проваджень; повідомлено про підозру у 75 кримінальних провадженнях; вже направлено до суду 4 обвинувальні акти. Найбільшу кількість кримінальних проваджень розпочато у Луганській, Донецькій та Запорізькій областях.

Найтипівішими військовими кримінальними порушеннями, що вчиняються військовослужбовцями у зв'язку з ухиленням від виконання своїх службових обов'язків, та досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо яких здійснюють слідчі ДБР, є ті, що передбачені статтями 402, 403, 404, 405, 407, 408, 409, 427, 429 КК України. Так, з початку збройної агресії російської федерації проти України (станом на 23.05.2022) слідчі ДБР зареєстрували 625 кримінальних проваджень стосовно цієї групи, тоді як станом на 24.02.2022 вже розслідувалося 2089 кримінальних проваджень. При цьому слідчими ДБР вже повідомлено про підозру у 233 кримінальних провадженнях, тоді як до суду вже направлено 150 обвинувальних актів.

Слушно наголосити на тому, що у Головному слідчому управлінні ДБР створено спеціалізований слідчий підрозділ – Управління з досудового розслідування військових правопорушень, правопорушень проти миру, безпеки людства, а також міжнародного правопорядку, вчинених внаслідок ведення російською федерацією, із залученням представників інших країн, агресивної війни проти

України. Це Управління вже має певні здобутки у досудовому розслідуванні в Ірпені, Тростянці та інших містах України, які були тимчасово окуповані. Воно займається збором доказової бази причетності представників влади, службових, військових осіб російської федерації, а також інших країн до розв'язання та ведення агресивної війни проти України, розслідує злочини росіян проти людяності, у тому числі масові вбивства українців на всіх постраждалих територіях нашої країни.

Наприклад, слідчі ДБР вже повідомили про підозру двом військовослужбовцям 1 танкового полку 2 гвардійської Таманської мотострілецької дивізії, які фактично в притул розстріляли приміщення Тростянецької районної лікарні. За інформацією слідства, у березні 2022 року, під час окупації Тростянця, загарбники оточили кількома танками місцеву лікарню та підступно відкрили вогонь по медичній установі. ДБР встановило, що команду прицільного вогню зі 125-мм гармати віддав командир танку Т-72, уродженець Республіки Татарстан Петро Смірнов. Йому, а також навіднику-оператору Айнуру Мухаметжанову, повідомлено про підозру у порушенні законів та звичаїв війни (ч. 1 ст. 438 КК України) [2].

Водночас працівники ДБР зорієнтовані на неухильне додержання вимог чинного законодавства України та міжнародних норм (зокрема, Третьої Женевської конвенції від 12.08.1949) щодо порядку поводження з військовополоненими в умовах воєнного стану.

Важливим є той факт, що за останні кілька місяців ДБР систематично працює над блокуванням каналів незаконного переправлення чоловіків призовного віку через державний кордон України. Більше того, 19.05.2022, за клопотанням ДБР Печерський суд м. Києва обрав колишньому президенту Віктору Януковичу запобіжний захід у вигляді тримання під вартою (заочно) за підозрою в організації незаконного переправлення осіб через державний кордон України (ч. 2 ст. 332 КК України). Водночас слідчі ДБР отримали оригінали документів, які свідчать про цілеспрямовані дії вищих посадових осіб України на шкоду суверенітету та територіальній цілісності нашої держави за вказівкою вищого керівництва російської федерації [3].

Також ДБР активно забезпечує притягнення до відповідальності тих службових осіб, які підозрюються у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень. Основна увага зосереджується на запобіганні, виявленні, припиненні та розслідуванні випадків зловживання владою або службовим становищем, одержання неправомірної вигоди, привласнення та розтрати бюджетних коштів тощо. Крім того, забезпечується досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо перевищення влади або

службових повноважень працівниками правоохоронних органів, службового підроблення та інших кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності.

У ДБР триває системна робота й щодо взаємодії з Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА). Наприклад, нещодавно за клопотанням ДБР слідчий суддя Печерського суду м. Києва передав в управління АРМА арештовані приватні корпоративні права на 26 обласних та міських операторів газорозподільчих систем.

Окреслені вище питання перебувають під постійним контролем керівництва ДБР.

Зважаючи на викладене, варто підсумувати, що ДБР вживає необхідний комплекс заходів, спрямованих на забезпечення завдань кримінального провадження в умовах воєнного стану, активно протидіє збройній агресії російської федерації, підтримує правопорядок на території держави, здійснює ефективне досудове розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб за вчинення злочинів проти основ національної безпеки, військових кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Список використаних джерел

1. Пам'ятка щодо особливостей застосування кримінальних процесуальних норм під час досудового розслідування в умовах воєнного стану / [автор. кол.: О. Ф. Удовиченко, А. Л. Медведенко, В. І. Воронін та ін.]. Київ : Держ. бюро розслідувань, 2022. 64 с.

2. ДБР встановило військовослужбовців рф, які з танків розстрілювали лікарню в Тростянці (ВІДЕО). 20/05/2022. Офіційний сайт Державного бюро розслідувань. URL: <https://dbr.gov.ua/News/dbr-vstaNovilo-vijskovosluzhbovciv-rf-yaki-z-taNekiv-rozstrilyuvali-likarNeyu-v-trostyaNeci/>.

3. За клопотанням ДБР суд дозволив арештувати Януковича ще й за підозрою у держзраді. 23/05/2022. Офіційний сайт Державного бюро розслідувань. URL: <https://dbr.gov.ua/News/za-klopotaNeyam-dbr-sud-dozvoliv-areshtuvati-yaNukovicha-shhe-j-za-pidozroyu-u-derzhzradi>.